

Väliskülastajad Eestis 2017. aastal

VÄLISKÜLASTAJAD EESTIS 2017 METOODIKA

Mari-Liis Perend, Maiki Ilves
Statistikaamet

2017. aastal tehtud väliskülastajate uuring oli valikuuring, millega koguti infot Eestist lahkuvate vähemalt 15-aastaste mitteresidentide (väliskülastajate) käest kahel ajavahemikul: suvine küsitlus kestis 17. juulist 13. augustini ja talvine 1. novembrist 17. detsembrini.

Kokku küsitleti suvel 3712 ja talvel 5829 väliskülastajat. Turismi suure sesoonsuse tõttu ei ole andmed üldistatavad terve aasta peale, vaid esindavad ainult vastavat uuringuperioodi (võrdlus eelmiste aastatega näitab, et küsitlusperioodi muutmine isegi vaid 1-2 nädala võrra võib vastajate profilli oluliselt muuta, näiteks uuringuperioodi sattuvate ürituste või mõne elukohariigi koolivaheaja tõttu).

Uuringu valim koosnes kahest osast: esimene osa oli ajavahemike valik etteantud kriteeriumide kohaselt ning teine küsitletavate valik väljavalitud ajavahemikel.

Erinevates piiripunktides kasutati ise pikkusega ajavahemikke. Valimi võtmisel lähtuti sellest, et erinevad nädalapäevad ja kellaajad oleksid kaetud. Sellise valiku eesmärk oli, et vaatluse alt ei jääks välja erinevad reisijate tüübid, mis võib põhjustada seda tüüpi reisijate arvu alahindamist.

Küsitletava väljavalimise metoodika olenes küsitluskohast. Kasutati loendamist ja küsitletava määramist loendamissammu alusel, kõikset küsitlemist välismaa numbrimärgiga autodes reisijate hulgas või mittejuhuslikku valikut, kus küsitlaja pöördub piiriületuskohas enda valitud inimese poole eesmärgiga küsitleda mitteresidendist isikut.

Küsitluskohad

Väliskülastajate uuringut korraldatakse Eesti põhja-, ida- ja lõunapiiril. Kuna ühte piiripunkti läbivad väliskülastajad võivad olla füüsiliselt üksteisest eraldatud, on kasutusele võetud mõiste „küsitluskoht“. Kõik 2017. aasta küsitluskohad koos tegevustega on esitatud tabelis 1.

Enamasti olid küsitluskohad piiriületuspunktides, kuid Läti piiriületajate paremaks hõlmamiseks viidi küsitlus läbi ka Tallinna bussijaamas ja Tartu AHHA keskuses. Erinevalt 2015. ja 2016. aastast ei küsitletud 2017. aastal Läti suunduvaid väliskülastajaid Lottemaal ja Pärnu linna spaades, kuna seal vastajate värbamine ei olnud piisava ankeetide arvu saamiseks kulutatud tööaega arvestades otstarbekas (kohapeal küsitledes ei olnud tulemused võrreldavad piiril tehtud küsitlusega, sest vastajad ei olnud veel Eestist lahkumas; samas oli seal olevaid sihtgruppi kuuluvaid inimesi liiga vähe, et nende seast oleks hiljem veebiankeediga saadud piisavalt vastuseid). Lätist pärit külastajate küsitlemine ja külastajate arvu hindamine on piirikontrolli puudumise tõttu keeruline (Valgas ja Iklas ei ole küsitlajatel õigust autosid peatada, seetõttu saab küsitleda vaid neid, kes seal ise ostlemiseks või teenuste kasutamiseks peatuse teevad; Iklas aga peatub vaid väike hulk külastajatest ning Valgas peatujatest suur osa on regulaarselt Valka ja Valga vahel käivad piiriäärsed elanikud). Seetõttu võib antud uuringu tulemusena saadud Läti turistide profiil ja reisikäitumine erineda tegelikust.

Tabel 1. Küsitluskohad ja tegevuste kirjeldus

Küsitluskoht	Suvi 17.07–13.08	Talv 01.11–17.12
AS Tallinna Sadama Vanasadama A-terminal – jalakäijad	Küsitlemine	Küsitlemine
AS Tallinna Sadama Vanasadama A-terminal – sõidukid	Küsitlemine	Küsitlemine
AS Tallinna Sadama Vanasadama B-terminal – jalakäijad	Küsitlemine	Küsitlemine
AS Tallinna Sadama Vanasadama D-terminal – jalakäijad	Küsitlemine	Küsitlemine
AS Tallinna Sadama Vanasadama D-terminal – sõidukid	Küsitlemine	Küsitlemine
Tallinna lennujaam	Loendamine, küsitlemine	Loendamine, küsitlemine
Tallinna bussijaam	Küsitlemine	Küsitlemine
Tallinna rongijaam	Küsitlemine	Küsitlemine
Narva maantee piiriületuspunkt Narvas – jalakäijad	Loendamine, küsitlemine	Loendamine, küsitlemine
Narva maantee piiriületuspunkt Narvas – sõidukid	Küsitlemine	Küsitlemine
Koidula piiriületuspunkt	Loendamine, küsitlemine	Loendamine, küsitlemine
Luhamaa piiriületuspunkt	Loendamine, küsitlemine	Loendamine, küsitlemine
Tartu AHHA keskus	Küsitlemine	Küsitlemine
Ikla endine piiriületuspunkt	Loendamine, küsitlemine	Loendamine, küsitlemine
Valga endine piiriületuspunkt (Valga-Uulu mnt) – sõidukid	Loendamine	Loendamine
Valga linnas riigipiir (Riia tn) – jalakäijad, sõidukid	Loendamine, küsitlemine	Loendamine
Valga linn (ostukeskuste parklad, bensiinijaamad)	Küsitlemine	Küsitlemine

Kuna uuring viidi läbi kõikides olulistes „väravates“, mille kaudu väliskülastajad Eestist lahkuvad jäid meie hinnangul antud uuringust välja üsna väikesed väliskülastajate vood – inimesed, kes saabusid Eestisse Paldiski sadama või väikesadamate kaudu, tiiburlaevaga, Tartu lennujaama või Eesti-Läti piiri väiksemate piiriületuskohtade kaudu. Samuti ei küsitletud ristluslaevadega saabunud ühepäevakülastajaid.

Uuringu korraldus küsitluskohtades

Loendati ja küsitleti graafikus etteantud ajavahemikul küsitluskohas etteantud meetodika alusel. Küsitletava valik oli olenevalt küsitluskohast määratud loendussammuga või pöördus küsitteleja ise küsitluskohas viibivate reisijate poole. Sõidukites olnutest küsitleti sõiduautos ühte inimest ja ekskursionibussis kõige rohkem nelja inimest. Sõiduautos valiti küsitletavaks autojuht ja kaasreisija vaheldumisi.

Enamasti toimus küsitlus intervjuu vormis. Keeleprobleemide korral paluti isikul ankeet ise täita. Ankeedid olid 12 keeles: eesti, vene, inglise, soome, rootsi, saksa, prantsuse, itaalia, hispaania, läti, hiina ja jaapani keeles.

Kui väljavalitud isik oli alla 15-aastane, tehti küsitlus lapsevanema või täiskasvanud saatjaga. Enne ankeedi täitma asumist tegi küsitteleja kindlaks, et tegemist on mitteresidendiga, kes on Eestist lahkumas. Erandiks oli AHHA keskus Tartus, kus kõikidelt mitteresidentidelt küsiti meiliaadressi ning paluti täita sinna saadetav veebiküsimustik pärast Eestist lahkumist. Selle erandi põhjuseks oli asjaolu, et enamus seal värvatud vastajaid ei ole Eestis reisimist küsitlemise hetkeks lõpetanud ning ka juhtudel, kus AHHA keskus on vastaja plaanide kohaselt viimaseks peatuskohaks Eestis, võib järgneda planeerimata peatusi ja lisakulutusi, mis varem antud vastustes ei kajastu. Veebiküsimustiku täitis 2017. aastal 135 vastajat 484-st AHHA keskuse juures värvatud vastajast (28%).

Vastamisest keeldumise, Eesti residentiks osutumise ja muudel põhjustel mittevastamise korral kandis küsitteleja vastava info mittevastanute tabelisse.

Tallinna Sadam

Sadamas tehti uuringut olenevalt laevade sõidugraafikust viies küsitluskohas: A-terminalis jalakäijad ja sõidukid, B-terminalis jalakäijad ning D-terminalis jalakäijad ja sõidukid. Jalakäijaid ja sõidukites reisijaid küsitleti samas terminalis ühel ajal.

A-, B- ja D-terminalis küsitleti enne laeva väljumist küsitteleja väljavalitud reisijaid. Jalakäijaid küsitleti sadamaterminali ootesaalis vabalt ringi liikudes ning reisijaid ei loendatud. B-terminalis küsitleti laevareisijaid pärast passikontrolli, A- ja D-terminalis nii enne kui pärast piletikontrolli sõltuvalt piletkontrolli avamise ajast laeva väljumise suhtes.

Sõidukites reisijaid küsitleti sadamaterminali autode ootealal. Küsitleti välismaa numbrimärgiga sõidukites olevaid reisijaid. Küsitlemiseks sobimatute ilmastikuolude korral jagati ankeedid sõidukites olijatele sõidukis täitmiseks.

Tallinna lennujaam

Lennujaamas loendati etteantud ajavahemiku jooksul kõik turvakontrolli läbinud reisijad ning küsitleti iga viiendat reisijat. Kui reisijatevoos oli paus, saadeti osa küsittelejaid väljumisväravate ala ootesaalidesse, kus nad võisid küsitleda mitteresidentidest reisijaid omal valikul ilma loendussammuta.

Tallinna bussijaam

Uuringu valimis olid nende liinibusside reisijad, mille sihtpunkt asus väljaspool Eestit – Riia, Vilnius, Kiiev, Moskva või Peterburi. Valimist jäeti välja reisijad sellistel rahvusvahelistel liinidel, mis ei läbinud Tallinna bussijaama, ja reisijad liinidel, mis väljusid bussijaamast ajavahemikus 23.00–05.00. Rahvusvaheliste liinide reisijaid, kes ületasid Eesti piiri Koidula või Luhamaa piiripunkti kaudu, küsitleti vastavalt Koidula või Luhamaa piiripunktis.

Küsitleti Tallinna bussijaama busside väljumise platvormi läheduses ja jaama ooteruumis. Küsitteleja täitis ankeedid vabalt valitud välisküllastajate kohta, kes pidid samal päeval Eestist bussiga lahkuma. Samuti küsiti kõigilt valitud ajavahemikul lahkuvate liinibusside juhtidelt bussis olevate reisijate arvu. See info oli vajalik tulemuste kaalumisel.

Tallinna rongijaam

Uuringu ajal oli käigus üks rahvusvaheline rongiliin Tallinn – Peterburi – Moskva, mille reisijaid küsitleti Tallinna rongijaama ooteruumis ja perroonil küsitteleja vaba valiku alusel. Reisijaid ei loendatud.

Narva

Narva maantee jalakäijate piiriületuskohas loendati etteantud ajavahemikul kõik piiriületajad ja küsitleti neist iga viiendat.

Narva maantee sõidukite piiriületuskohas küsitleti passikontrolli ootejärjekorras välismaa numbrimärgiga sõidukites olnud reisijaid ja bussireisijaid. Sõiduautos küsitleti ühte, ekskursionibussis kõige rohkem nelja reisijat. Sõidukeid ei loendatud.

Koidula ja Luhamaa

Koidula ja Luhamaa piiriületuspunktis loendati etteantud ajavahemiku jooksul kõik piiriületajad ning küsitleti neist iga viiendat. Luhamaa piiripunktis jäeti küsitlusest välja mitteresidentidest piiriületajaid, kelle Eestis viibimise aeg ei ületanud 2 tundi ja kes viibisid Eestis ainult läbisõidul Lätist Venemaale või vastupidi.

Tartu

Tartu AHHA teaduskeskuses külastajaid ei loendatud ning neid küsitleti ilma loendusammuta. Küsitlaja pöördus enda väljavalitud inimeste poole, et teha kindlaks, kas tegemist on mitteresidentiga ning küsida meiliaadressi veebiankeedi saatmiseks. Vastajal paluti küsimustik täita veebis pärast reisi lõppu.

Valga

Nii suvel kui talvel loendati etteantud ajavahemikul kõik Eestist välja minevad Eesti ja välismaa numbrimärgiga sõidua autod Valga endise piiriületuskoha läheduses Valga-Uulu maanteel ja Valga linnas Riia tänaval riigipiiri läheduses. Samal ajal loendati ja küsitleti etteantud sammuga jalakäijaid Riia tänaval. Talviste ilmastikuolude tõttu loobuti Riia tänaval loendamise ja küsitlemise talvehooajal.

Rimi/Selveri kaubanduskeskuste parklas küsitleti mõlemal ajavahemikul välismaa numbrimärgiga sõidukites olnud reisijaid, kes plaanisid küsitluspäeval Eestist edasi Lätti minna.

Ikla

Nii suvel kui talvel loendati etteantud ajavahemikul Ikla endises piiripunktis Eesti ja välismaa numbrimärgiga sõidukeid ning küsitleti reisijaid välismaa numbrimärgiga sõidukites, mis sisenesid Eesti poolt Via Ikla söögikoha parklasse. Suveperioodil küsitleti ka piiripunkti läheduses olevas Hesburgeri/Neste bensiinijaama parklas.

Küsitlustulemuste imputeerimine

Andmete analüüsimise hõlbustamiseks ja selleks, et kogutud üksikandmeid saaks laialdasemalt kasutada, imputeeriti andmetöötlusel olulisemate tunnuste puuduvad väärtused. Imputeerimiseks kasutati mitut meetodit olenevalt uuritavast tunnusest. Kaks peamist meetodit olid *hot-deck*-imputeerimine ja üldistatud regressioonimudelil põhinev imputeerimine. Tabel 2 annab ülevaate tunnustest, mille puhul imputeerimist rakendati, ja imputeerimise mahust.

Tabel 2. Imputeerimise määr

Tunnus	Puuduvad väärtused	Imputeerimise määr, %
Alaline elukoht	34	0,4
Peamine Eesti-reisi eesmärk	46	0,5
Kulutused – majutus (jah/ei)	240	3,8
Kulutused – majutus (summa eurodes)	969	26,1
Kulutused – toitlustus (jah/ei)	325	3,7
Kulutused – toitlustus (summa eurodes)	1725	24,4
Kulutused – transport Eestis (jah/ei)	500	6,2
Kulutused – transport Eestis (summa eurodes)	940	21,4
Kulutused – meelelahutus ja vaba aeg (jah/ei)	584	6,6
Kulutused – meelelahutus ja vaba aeg (summa eurodes)	670	28,7
Kulutused – tervishoiuteenused (jah/ei)	548	6,2
Kulutused – tervishoiuteenused (summa eurodes)	79	28,5
Kulutused – muud teenused (jah/ei)	558	6,3
Kulutused – muud teenused (summa eurodes)	320	34,9
Kulutused – kaubad (jah/ei)	345	3,9
Kulutused – kaubad (summa eurodes)	1429	20,2
Kulutusi teinud inimeste arv	583	6,6
Õode arv ööbimiskohas	94	1,4
Alla 15-aastaste lastega reisimine	139	1,5
Ööbimiste arv	1	0,0
Peamine sihtkoht	135	1,4

Küsitlustulemuste kaalumine

Tegemist on valikuuringuga, mistõttu ei saa selle tulemuste põhjal teha üldistusi kõikide Eesti väliskülastajate kohta, kes uuringu toimumise ajal Eestist lahkusid. Küsitlustulemuste laiendamiseks väliskülastajate üldkogumile arvutati igale vastajale kaalud. Kaalude arvutamisel oli esimeseks sammuks hinnata väliskülastajate üldkogumit igas küsitluspunktis.

Küsitluspunktidest lähtumine on oluline seetõttu, et erinevate küsitluspunktide kaudu lahkuvate külastajate profiil on erinev (näiteks lennureisijate profiil ja reisikäitumine on erinevad ekskursioonibussiga või oma autoga reisijatest). Üldkogumi suuruse hindamiseks oli kaks võimalust: kasutada väliseid andmeallikaid või hinnata üldkogumit uuringu käigus mõõdetud näitajate abil. Välise andmeallika puhul oli enamasti probleemiks, et reisijate arv hõlmas peale väliskülastajate ka Eesti residente. Seega oli välise andmeallika tulemit vaja täpsustada uuringu käigus kogutud andmetega.

Vastavate küsitluskohtade reisijate arvu hindamiseks oli võimalik kasutada järgmisi väliseid andmeallikaid:

- Tallinna sadama laevareisijate arv;
- Tallinna lennujaama lennureisijate arv;
- Tallinnast lähtuvate rahvusvaheliste rongide sõiduplaan ja andmed sõitjate kohta;
- Tallinna bussijaama rahvusvaheliste bussiliinide sõiduplaan;
- Politsei- ja Piirivalveameti piiriületuste kuustatistika Eesti piiripunktides (Narva, Koidula, Luhamaa);
- maanteeloendurite andmed küsitluskohtade lähedal – Paju (Valga lähedal) ja Ikla;
- AHHA keskkuse külastusstatistika.

Kui välisallikaid ei olnud võimalik kasutada, piirduti uuringust saadud loendusandmetega, mida laiendati, kasutades küsitluspunktis tehtud küsitluse/loenduse aja ja uuringu koguaaja suhet. Väliskülastajate osatähtsuse hindamiseks reisijate koguhulgas oli vaja kasutada uuringu andmeid. Selleks kasutati täidetud ankeetide arvu, mittevastanute arvu ja mittevastamise põhjust (Eesti resident). Väliskülastajate osatähtsuse p_k hinnang küsitluskohas k saadi järgmiselt:

$$p_k = \frac{\text{vastanute arv}}{\text{vastanute arv} + \text{Eesti residentide arv mittevastanute hulgas}}$$

Ülaltoodud eeskirja saab kasutada üksnes juhul, kui küsitletavate valik oli juhuslik (sammloendus).

Väliskülastajate osatähtsuse p_k abil hinnati väliskülastajate arvu küsitluskohas, kui välisest andmeallikast oli teada reisijate koguarv või kui see oli hinnatud loendusandmete abil:

väliskülastajate arvu hinnang = p_k x reisijate koguarvu hinnang.

Viimase sammuna arvutati küsitluskoha kaal w_k järgmiselt:

$$w_k = \frac{\text{väliskülastajate koguarvu hinnang}}{\text{vastanute arv}}$$